

SZIESZTA

SZERKESZTI: ÚJSZÁSI ILONA, WERNER KRISZTINA ■ 2006. NOVEMBER 11.

NAPI MELLÉKLETEK

Hétfő A DÉL SPORTJA,

A PÉNZ BESZÉL

Kedd GYÓGY-ÍR

Szerda LÉGYOTT

Csütörtök BIZALMASAN

Péntek DÉLMADÁR

WWW.DELMAGYAR.HU

A TISZA-PARTON 85 ÉVES A FELSŐOKTATÁS – A SZAMOS-PARTI GYÖKEREK 425 ÉVESEK

A száműzött egyetem hősei

A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemtől az Erdélyt megszálló román hatóságok 1919. május 12-én elvették épületét, ingóságait, és helyén román egyetemet indítottak. A száműzött egyetem professzorai azonban kitérték: együtt viszik tovább az egyetemet. Szeged számára ez hozta el a nagy alkalmat.

A kolozsvári egyetem professzorai nem pusztán elmene-kültek, a román hatóságok elűzték őket – szögezi le Vincze Gábor. A történész A száműzött egyetem címmel a kolozsvári egyetem Szegedre településéről írt könyvet.

Eskü vagy alku

Az előzmények ismertek, 1918. december 24-én a románok bevonultak Kolozsvárra, és megszegték az érvényben lévő nemzetközi jogot, erőszakkal átvették a közigazgatást a városban. Bár kezdetben a román vezetők között sem volt egyetértés, hogy elvegyék-e a magyar egyetemet, vagy alapítsanak saját intézményt, végül egy Onisifor Ghi-bu nevű hungarofób román tanár agitálása vezetett eredményre. A román hatóság 1919-ben először is felszólította az egyetem professzorait, hogy hivatali esküjüket Ferdinánd román királyra tegyék le – „cserében” még befejezhetik a tanévet, és két év elteltével román nyelven folytathatják az oktatást. Sokan közülük – erdélyiek lévén – tudtak románul, nem ez tartott vissza őket. Lelkiismereti okok miatt utasították el az eskütételt. Vincze Gábor meg-látása szerint a románok pontosan erre számítottak: a visszautasítás ürügyén 1919. május 12-én, a vizsgák kellős közepén román katonaság vette körbe a kolozsvári egyetem épületét, és kivezették a tanárokat. Be sem fejezhették a vizsgákat.

Arra a kérdésre, hogy mi lett volna, ha a kolozsvári professzorok mégis leteszik az esküt, Vincze úgy válaszol: ugyanaz a sors várt volna rájuk, mint később a közhivatalnokokra, postásokra és vasutasokra: mondvacsinált ürüggyekkel távolították volna el őket az állá-

A szegedi rektorok

Menyhárt Gáspár, Pfeiffer Péter, Veszprémy Dezső és Reinbold Béla, Csengery János, Riesz Frigyes, Tóth Károly, Reinbold Béla és Issekutz Béla, Dézsi Lajos, Győrffy István, Kovács Ferenc, Veress Elemér, Schmidt Henrik, Széki Tibor, Kiss Albert, Ditrói Gábor, Erdélyi László, Gelei József, Erekly István, Baló József, Szent-Györgyi Albert, Kougowicz Károly, Fröhlich Pál, Kramár Jenő, Koltay-Kastner Jenő és Riesz Frigyes, Purjesz Béla, Tóth László, Székely István, Ditrói Gábor és Schneller Károly, Trencsényi-Waldapfel Imre és Mészöly Gedeon, Kalmár László, Fodor Gábor, Kiss Árpád, Baróti Dezső, Bólya Lajos, Greguss Pál, Antalffy György, Szabó Zoltán, Márta Ferenc, Fodor Géza, Antalffy György, Kristó Gyula, Csákány Béla, Róna-Tas András, Csirik János, Rácz Béla, Mészáros Rezső, Szabó Gábor.

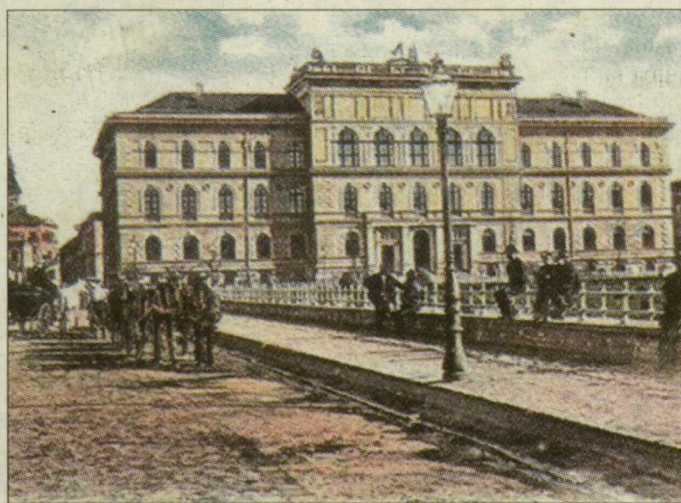
Egyetem napja: november 11.

A Szegedi Tudományegyetem napját 2002 óta november 11-én ünneplik. Azért éppen e napon, mert a szegedi universitas a Kolozsvári Egyetem utódjának tekinti magát, s a Szamos parton 1872. november 11-én kezdődött meg az oktatás. A Kolozsvári Egyetem 1881-ben vette fel Ferenc József nevét. A következő jeles dátum: 1921. június 17-én a nemzetgyűlés elfogadta, a kormányzó kihirdette és június 27-én a Budapesti Közlöny mint 1921. évi XXV. törvény-cikket közölte, hogy „a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem ideiglenesen Szegeden nyert elhelyezést”.

sukból. Az egyetem tanárai (akárcsak a magyar társadalom többsége) egyébként elképzelhetetlennek tartották akkor, 1919-ben, hogy a román megszállás tartós lehet.

Tanáiraiban él az egyetem

Az épületbe mindenesetre már csak a leltár miatt engedték vissza őket, tanítani nem. És itt még nem ért véget kolozsvári történetük: 1919 őszétől egymás után kapták a hivatalos végzéseket arról, hogy el kell hagyniuk a várost. Ebben a helyzetben könnyen szétszéledhetett volna a professzori kar. Fél éven belül a magyar egyetemen, sőt Nyugat-Európában is találtak volna állást. Ők azonban másként gondolták: még Kolozsvárott voltak, amikor Schneller István prorektor már úgy érvelt, hogy ha a románok megnyitják a tanévet az elköszönt egyetemen, akkor ki kell vándorolni és tiltakozásul egy másik városban kell tovább folytatni az oktatást. „Hiszen a bolognaiak, sőt a párizsiak is vándoroltak így az egyetemmel, sőt nálunk is főiskolákkal a sárospatakiak, enyediak.”

Az egykori királyi ítélőtábla épülete a Dugonics téren. Egyike az egyetem első épületeinek

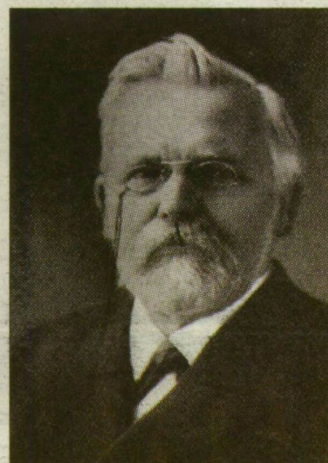
Somogyi Szilveszter polgármester

A diákok sorsa is megpecsételődött, őket is a vizsgák közben zavarták ki az épületből. A magyar részről már akkor megfogalmazott gyanú szerint azért volt ilyen sürgős, mert így őket is könnyebben el lehetett távolítani a városból. Ha befejezik a tanévet, és együtt maradnak professzorokkal, akár zavargást is okozhattak volna. Ahogyan nem sokkal korábban, 1919 januárjában meg is szervezték a tüntetést a magyar egyetem megmaradása mellett – a román katonaság azonban a tüntetők közé lövetett, és három diák meghalt.

A tüntetést a magyar egyetem megmaradása mellett – a román katonaság azonban a tüntetők közé lövetett, és három diák meghalt.

Szegedi kulcsemberek

Kik voltak a kolozsvári egyetem Szegedre településének kulcsemberei? Áldozatkész közhivatalnokok, akik tiszteletben tartották a kolozsvári tanári kar hivatástudatát, és ugyanakkor felfedezték a nagy alkalmat:

Schneller István pedagógia professzor

Szeged „készen” kaphatja meg új egyetemének nagy tudású professzori karát. Az egyetem Szegedre jövele 1919 végén merült fel, amikor a professzorok nagyobb része már Budapesten volt, és alig maradt esély a kolozsvári folytatásra. Tóth Lajos, helyettes kultuszminisztériumi államtitkár volt a legelső, aki a kolozsvári egyetem Szegeden való újjáalakítását felvetette. Vincze Gábor szerint egy 1919. november 26-i budapesti értekezleten vetődhetett fel először a szegedi alapítás ötlete, amelyről ekkor Szegeden még nem tudtak semmit. Az értekezleten ott lehetett Vasek Ernő is, a város akkori kormánybiztos-főispánja, aki másnap Szegeden már „lelkesen és ragyogó szemmel” közölte, hogy „egy hónap múlva megnyílik a szegedi egyetem”. Ez azonban akkor még korai bejelentés volt, az első tanév csak két évre rá nyílt meg.

Somogyi Szilveszter szegedi polgármester is Vasektól halott az alkalomról – és igyekezett megragadni azt. Ő volt az, aki a város nevében minden követ megmozgatott: rendszeresen járt Budapestre – hetente 2-3-szor, ami az akkori viszonyok között nem volt kényelmes – szervezett, ígéretet, egyszóval ő volt Szegedre hozatal fő motorja. Somogyi Szilveszter, úgyszólván túl is ígérte magát: a tár-

A József Attila Tanulmányi és Információs Központ az Ady téren. A legújabb épület

gyalások kezdetén például lakást ígért minden professzornak, de 1921 nyarára kiderült, hogy ezt az ígéretet lehetetlen teljesíteni a lakásínség miatt.

Az egyetem szegedi megalapításának hősei azonban a professzorok maguk. Schneller István prorektor például kezdettől Szeged mellett volt, pedig néhány hónapon át a budai egyetemalapítás, majd a Debrecenbe költözés is a város versenytársa volt. A többiek, elsősorban az orvosprofesszorok praxisa számára kedvezőbb lett volna, ha Budán maradnak. De senki nem vált ki a professzori karból. Az egyetem érdeke úgy kívánta, hogy együtt jöjjenek Szegedre.

Tragikus sorsok

Mi lett a sorsuk? Az idősebbek, mint Schneller István is, már a száműzetés idején hetven év fölött voltak. Úgy tűnik, az utánuk következő, fiatalabb professzorokat viselték meg legjobban az események: a húszas években közülük kilencen haltak meg. A megpróbáltatások? A stressz? Az idegen környezet? Mindez együtt. De aki Erdélyben maradt, arra is várható tragikus sors, mint Somló Bódog jogfilozófus néprajzkutatóra, aki édesanyja sírjánál a Házsongárdi temetőben látta főbe magát, vagy Hevesi Imre orvosprofesszorra, aki a kolozsvári puszta dombokon halalos

adag morfiumot adott be magának.

Az egyetem azonban gyökereket vert Szegeden. Hogy megtalálta-e helyét a városban, az máig érdekes szociológiai kérdés. A professzorok visszaemlékezései szerint a 20-as évek folyamán az egyetem inkább sziget volt a városban, mint annak része. Már csak azért is, véli Vincze Gábor, mert a főként protestáns és zsidó vallású kolozsvári professzorok liberális szellemiséget hoztak Szegedre, amely olykor ellentétben állt az ugyancsak akkoriban Szegedre költözött püspöki székhely erősen katolikus és a politika konzervatív kisugárzásával.

PANÉK SÁNDOR

Gyökerek

A Kolozsvári Egyetem történeti előzménye a XV. századra vezethető vissza. Ugyanis Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király 1581-ben (425 éve) Kolozsvárott iskolát hozott létre, amelyet XIII. Gergely pápa egyetemi rangra emelt – hangsúlyozza Vincze Gábor történész is. A Báthory-egyetem a történelem viharaiiban elpusztult, működése szünetelt ugyan, de újra felépült és folytatódott Mária Terézia 1774-1775-ös egyetemszervező munkájában, majd mint Jogakadémia és orvosi Sebészeti Tanintézet elvezetett a Kolozsvári Egyetem 1872-es megnyitásához.